

OB TRIDESETLETNICI ETNOGRAFSKEGA MUZEJA V LJUBLJANI

Boris Orel

Lani 17. julija 1953 je Etnografski muzej v Ljubljani obhajal tridesetletnico svojega obstoja. Ta obletnica res ne govori o bogve kako visoki starosti muzeja, je pa vendarle tolikšna, da bi mogli ob njej podati že kar lepo sliko njegovega razvoja od ustanovitve do današnjih dni, v zvezi s tem pa na široko razpresti njegovo raznovrstno problematiko. Jubilejni prigradski članki res terjajo tako ali podobno vsebino, toda mi se želimo v našem uvodniku namenoma izneveriti takšni navadi. Ob tej obletnici nimamo namena pisati zgodovino Etnografskega muzeja v preteklih tridesetih letih in naštevati njegove dosedanje uspehe, ki v vsem obsegu upravičujejo njegov obstoj. Tudi ne bi hoteli navajati, kakšne so njegove zasluge za slovensko predmetno etnografijo ali kaj pomeni za razvoj naše etnografske znanosti 17 letnikov Etnologa in 7 letnikov Slovenskega etnografa, mimo tega pa vrsta etnografskih raziskovanj na našem podeželju itd. Ob tej priliki se hočemo na kratko pomuditi ob eni sami točki iz obširne problematike Etnografskega muzeja: ob vprašanju, ki je zanj vsa ta leta najbolj značilno in edinstveno ne samo v Sloveniji in Jugoslaviji, temveč verjetno tudi drugod po svetu. Skratka, želimo opozoriti na zelo čudno in neverjetno dejstvo, da je Etnografski muzej v Ljubljani, naša osrednja etnografsko-muzejska ustanova, po tridesetih letih svojega obstoja še vedno brez svojih lastnih prostorov, brez svoje lastne muzejske zgradbe.

Vprašanje prostorov Etnografskega muzeja ni nikako novo vprašanje. To vprašanje je že staro toliko, kolikor Etnografski muzej. Bilo je aktualno že ob ustanovitvi muzeja in od tedaj pa do danes pomeni glavno oviro njegovemu razvoju. V vseh tridesetih letih se je uprava muzeja trudila, da bi rešila to vprašanje; stalno je opozarjala na velike potrebe muzeja po prostorih, po lastni zgradbi, toda žal brez uspeha.

Poglejmo, kaj govore o vprašanju prostorov delovna poročila v Etnologu, predvojnem glasilu Etnografskega muzeja!

Etnolog I/1926/27, str. 140/1: Narodni muzej je odločno premajhen postal i sam za svoje ambicije, v njega poslopju se Etnografski muzej ne more dovoljno razširiti... Točka budgetne dotacije, iz katere bi bilo nujno treba zidati za Etnografski muzej novo, posebno stavbo, pa je zaenkrat še mrtva točka...

Etnolog III/1929, str. 198: Slej ko prej je primerna dotacija in lastna, smotrna zgradba, v kateri bo mogoče ponazoriti naš živelj dostojno.

Etnolog IV/1930/31, str. 212: Največja težava, s katero se muzej bori že od svoje ustanovitve, je vprašanje razstavnega prostora oziroma vprašanje zidave posebne zgradbe za etnografski in etnografsko-obrtni muzej. Nabiranje predmetov se bo tudi poslej nadaljevalo in potrebe po prostoru bodo čedalje večje...

Etnolog V in VI/1933, str. 295/6: Ponovno mora uprava muzeja opozoriti pristojne faktorje in občinstvo, da že za sedanje zbirke Etnografskega muzeja primanjkuje prostora, tako da ne more razstaviti magaciniranih stvari. Vse je prenapolnjeno in prenatrpano... Upajmo, da kmalu mine gospodarska kriza v naši državi, pa bo prišel tudi Etnografski muzej do svojega doma, ki bo postal po urejenih zbirkah kulturno ogledalo našega ljudstva.

Etnolog VII/1934, str. 193: Pripomniti pa se mora, da je tesnoba zavoda in nedostatek prostorov vse bolj občuten zaradi povečanja zbirk. Država, banovina in narod bi morali poskrbeti za stavbo, ki bi odgovarjala potrebam našega znanstvenega zavoda... Kaj naj počne uprava samo z eno razstavno dvorano, ki služi obenem tudi za magaciniranje?!

Etnolog VIII/IX/1936, str. 115: Ponovno polagamo na srce banovini in državni upravi, da je nedostatek prostora ter materialnih pripomočkov nepremagljiva ovira za razvoj in prosep muzeja.

Etnolog XII/1939, str. 152/3: Slovenci imamo en sam in edini slovenski etnografski muzej na svetu. Toda ta nas ne more dostojno reprezentirati, ne more prav pokazati slike življenja in delovanja našega naroda. Večkrat je predlagala uprava banovini in državi v posebnih prošnjah zgradnjo novega Etnografskega muzeja, ki bi res dostojno mogel predstaviti naš narod svetu. Toda naletela je povsod na gluha ušesa.

Etnolog XIII/1940, str. 171: Usoda Etnografskega muzeja je kaj žalostna in živa priča malomarnosti našega naroda in naše oblasti za ostanke narodne kulture, za dokaze narodne samobitnosti in za ogledalo narodove duše, kajti vsem tem trem smotrom v glavnem služi vsak etnografski muzej... Vsi naši klici po rešitvi iz tega neznosnega stanja so glas vpijočega v puščavi... Muzej rabi le eno: prostora in zopet prostora, kamor bo mogel svoje stvari postaviti in jih tako razstaviti, da bodo dostopne za ogled... V Ljubljani pa postavljajo drugo Galerijo, tako da bomo imeli dve galeriji, pa nobenega Etnografskega muzeja, kar daje posebno sliko razmeram pri nas...

Po osvoboditvi se je stanje Etnografskega muzeja glede prostorov nekoliko izboljšalo: muzej je napredoval od ene razstavne dvorane do treh. Ta dogodek je velikega pomena za njegov razvoj in *Slovenski etnograf I/1948* je na str. 118 pisal o tem tole:

... pribiti je treba, da se je Etnografski muzej šele leta 1947 v novi Titovi Jugoslaviji premaknil v pogledu razstavnih prostorov s tiste siromašne razvojne stopnje, na kateri je tičal vse od leta 1888, torej skupno približno 60 let (pri tem je upoštevan tudi etn. odd. Kranj. dež. muzeja,

predhodnik EM; op. avtorja) ... Seveda pa je tudi ta rešitev Etnografskega muzeja ... tudi le prehodnega značaja, zakaj muzeju bo treba slej ko prej postaviti samostojno zgradbo, če hočemo, da se bo nadalje razvijal.

Leta 1950 je na drugem zasedanju Muzejskega sveta LRS bilo med drugim slišati poročilo o stanju Etnografskega muzeja. Iz tega poročila posnemamo tele ugotovitve:

Po preureditvi zbirk v treh novih razstavnih dvoranah v zgradbi Narodnega muzeja se je Etnografski muzej kmalu znašel na svoji stari kritični točki ... S povečanjem vsestranske delavnosti muzeja so se pojavila stara vprašanja v mnogo hujši obliki ...

Ob tridesetletnici so o kritičnem stanju Etnografskega muzeja poročali tudi naši dnevniki ter opozorili na rešitev tega 30 let starega vprašanja:

Ljudska pravica-Borba od 21. junija 1953 (Iz razgovora z ravn. EM): Etnografski muzej je še vedno gost v stavbi Narodnega muzeja in zaradi omejenih prostorov je stanje muzeja kritično, če ne katastrofalno ... Muzejski predmeti bodo po številu kmalu dosegli številko 12000, od teh jih moremo v sedanjih pogojih razstavljati le nekaj nad 600 ...

Slovenski poročevalec od 18. julija 1953: Tridesetletnica Etnografskega muzeja nas opozarja, da tvori ta institucija ... središče pomembnega in nujnega znanstvenega dela, ni pa zgolj muzejsko razstavišče. To delo je treba podpreti, obenem pa pripraviti pogoje za uresničenje vsaj že tridesetletne potrebe in zahteve, da naj namreč dobi Etnografski muzej lastne prostore ... Ob tridesetletnici Etnografskega muzeja je treba ponoviti stari klic: Dajte središču naših etnografskih raziskovanj zadostne prostore ...

Zdaj smo v letu 1954. Še nekaj mesecev in za nami bo enaintridesetletnica Etnografskega muzeja. In drugo leto naslednja obletnica in tako dalje. Ali bo stanje Etnografskega muzeja glede prostorov ostalo vseskozi nespremenjeno? Ali bomo morali še nadalje vsako leto ponavljati staro pesem o težkih razmerah, v katerih že toliko in toliko let životari Etnografski muzej?

K poročilom, ki smo jih zgoraj navedli v izvlečkih, pa je seveda potrebno še marsikaj pripomniti. Predvsem naj poudarimo, da je Etnografski muzej deloval v bivši Jugoslaviji približno 18 let, medtem ko v novi Jugoslaviji deluje šele 8 let. Zaradi tega moremo povsem upravičeno reči, da so predvojni oblastni činitelji krivi, da Etnografski muzej nima danes svoje lastne zgradbe. Menimo, da bi se v predvojnih 18 letih pri količkah dobri volji vsekakor morala najti ustrezna rešitev glede prostorov Etnografskega muzeja navzlic raznim težkočam. Pri tem ne moremo prezreti dejstva, da so pred vojno pričeli graditi Moderna galerijo na zemljišču, za katerega se je potegovala tudi uprava Etnografskega muzeja. Ne zanikamo velikega pomena, ki ga ima Moderna galerija za našo umetnost in kulturo, vendar bi bilo pravično, če bi se tedaj, ko se je pričela graditi Moderna galerija, rešilo tudi vprašanje Etnografskega

muzeja, ki je bilo starejšega datuma, ali pa dala prednost Etnografskemu muzeju pred Moderno galerijo.

Povsem umljivo je, da v teh letih po osvoboditvi ne moremo zahtevati od naše ljudske oblasti, da reši takoj razna vprašanja, preostala iz predvojnih časov. Upoštevati moramo, da danes šele polagamo trdne gospodarske osnove bodočemu razvoju naše kulture in znanosti ter da so potrebe po najnejših stavbah prav v povojnih letih silno narastle (šole, bolnišnice ipd.). Ne bi bilo prav, v takem položaju zahtevati za Etnografski muzej neko izjemo. Vse to in še marsikaj drugega dobro uvidevamo in stvarno gledamo v prihodnost, če računamo s tem, da vprašanje zgradbe Etnografskega muzeja jutri, to se pravi, še nekaj let iz objektivnih razlogov ne bo moglo biti rešeno.

V tem docela stvarnem presojanju položaja pa nas le nekaj vznemirja. Mirno smo pripravljeni počakati še nekaj let, samo da bi za trdno vedeli, da bo po dolgem pričakovanju naposled le prišel tisti dan, ko se bo Etnografski muzej preselil v svoje lastne prostore. Prav izkustvo iz predvojnih let pa nas navdaja z bojznijo, da smo še silno daleč od te rešitve in da je vprašanje, ali nanjo sploh resno mislimo. To pa z drugimi besedami pomeni, postaviti načelno vprašanje o obstoju Etnografskega muzeja. Ali smo za slovenski Etnografski muzej ali nismo?

Če imamo resne namene z Etnografskim muzejem v Ljubljani, če pričakujemo od njega, da nam poda s svojimi razstavnimi zbirkami čim popolnejšo in z naprednih vidikov urejeno podobo slovenske ljudske kulture in njenega razvoja, potem nam ne sme in ne more biti vseeno, v kakšnih okoliščinah živi muzej, s kakšnimi težavami se bori in kdaj bo rešeno vprašanje njegovih prostorov. Če pogledamo ostale republiške etnografske muzeje v naši državi (v Zagrebu, Beogradu, Skoplju idr.), vidimo, da je slovenski Etnografski muzej v najslabšem položaju. Odkrito je treba priznati, da je to dejstvo navzlic razumljivim težočam kaj malo častno za slovenski narod. Ko obiskujejo Etnografski muzej razni etnografi, etnologi in drugi znanstveniki iz inozemstva, je le-tim prav lahko pojasniti stiske muzeja s prostori, kajti podobne težave imajo tudi drugod po svetu. Le eno jim je težko razložiti in dopovedati: Zakaj Etnografski muzej v Ljubljani, ki ni nastal danes ali pred nekaj leti, po tolikem času svoje samostojnosti še nima svoje lastne zgradbe.

Vprašanje zgraditve Etnografskega muzeja navsezadnje ni neko nepomembno vprašanje za našo kulturo in znanost. V tem primeru gre za našo osrednjo etnografsko-muzejsko ustanovo, ki zbira, shranjuje, proučuje in razstavlja etnografske predmete, stvarne spomenike naše ljudske kulture, z vsega slovenskega ozemlja. Prav zato nismo še izgubili upanja, da bo pravočasno poskrbljeno, da vprašanje prostorov ne bo postalo usodno za nadaljnji razvoj Etnografskega muzeja.

Kako pa naj bi rešili vprašanje zgraditve Etnografskega muzeja, ali samo s stavbo ali pa v obliki skansena (etnoparka ali muzeja na prostem), o tem pa pripravljamo za prihodnji letnik našega časopisa posebno razpravo.